

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Jitka Hošková

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Využití zoorehabilitace v sociální oblasti

Autor: Jitka Hošková

Vedoucí práce: MgA. Stanislav Suda, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice, obor Sociální pedagogika

Datum odevzdání: 30.3.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Využití zoorehabilitace v sociální oblasti“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....

Datum

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu MgA. Stanislavu Sudovi, Ph.D. za vedení práce, cenné rady, připomínky, ochotu a trpělivost.

Anotace

Ve své bakalářské práci se zabývám využitím zoorehabilitace v sociální oblasti, jejími metodami a možnostmi uplatnění.

Cílem práce bylo popsat možné druhy zoorehabilitace, popsat různé způsoby a metody využití zvířat při terapiích, vysvětlit základní pojmy a dále zjistit názory klientů a terapeutů na přínos zoorehabilitace.

Teoretická část se zabývá základními pojmy, druhy zoorehabilitace, převážně canisterapií, speciálně cvičenými psy a hipoterapií a dalšími méně rozšířenými druhy rehabilitace za pomoci zvířat.

V praktické části jsem pomocí rozhovorů a pozorování zjišťovala, jak zoorehabilitace probíhá ve třech vybraných sociálních zařízeních v Českých Budějovicích.

Klíčové pojmy: zoorehabilitace, canisterapie, hipoterapie, felinoterapie, metoda AAA, AAT, AAE, AACR

Abstract

In my thesis I occupy with using of animal assisted therapy/activities in social field, its methods and application.

The aim was to describe the kinds of animal therapy, describe various ways and methods of using animals in therapy, explain the basic concepts and the views of clients and therapists to benefit animal therapy.

The theoretical part deals with basic concepts, types of animal therapy, mostly animal assisted therapy, specially trained dogs and hippotherapy and other less advanced types of rehabilitation with the help of animals.

In the practical part, I use interviews and observation investigated how animal therapy carried out in three selected social facilities in the České Budějovice.

Key concepts: animal assisted therapy, canistherapy, hippotherapy, felinotherapy, method AAA, AAT, AAE, AACR

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ZOOREHABILITACE	9
1.1 Vymezení pojmu zoorehabilitace.....	9
1.2 Historie.....	9
1.3 Současnost.....	11
1.4 Působení na člověka.....	12
1.5 Uplatnění zoorehabilitace.....	12
2 DĚLENÍ ZOOREHABILITACE DLE METODY	14
2.1 AAA - Animal Assisted Activities.....	14
2.2 AAT - Animal Assisted Therapy.....	15
2.3 AAE - Animal Assisted Education.....	15
2.4 AACR - Animal Assisted Crisis Response.....	16
3 PŘÍKLADY UŽITÍ NEJČASTĚJŠÍCH DRUHŮ ZOOREHABILITACE U RŮZNÝCH SKUPIN KLIENTŮ	18
3.1 Canisterapie	18
3.1.1 Pes v práci s klientem se zdravotním postižením – servisní pes.....	18
3.1.2 Canisterapeutičtí psi pro klienty se specifickými potřebami.....	21
3.1.3 Canisterapie s dětmi.....	22
3.1.4 Canisterapie u seniorů.....	23
3.1.5 Problematické okruhy v oblasti legislativy.....	23
3.2 Práce s koněm	25
3.2.1 Kůň v práci s klientem se zdravotním postižením.....	26
3.2.2 Práce s klienty s duševní poruchou.....	26
3.2.3 Problematické okruhy v oblasti legislativy.....	27
3.3 Práce s kočkou	27
3.4 Další možné druhy zoorehabilitace	28
II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 PRAKTICKÁ ČÁST	31
4.1 Cíl práce.....	31

4.2 Metodika.....	31
4.3 Výzkumný soubor.....	32
4.4 Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafik, o.s. a Občanské sdružení Koníček.....	33
4.5 Domov pro seniory Hvízdal.....	34
4.6 Domov Libnič a Centrum sociálních služeb Empatie.....	39
4.7 Rodinné centrum Rozárka.....	41
5 ZÁVĚR ŠETŘENÍ.....	43
ZÁVĚR.....	45
POUŽITÉ ZDROJE.....	46
PŘÍLOHY.....	48

Úvod

„Bude třeba celých věků lásky, abychom zvířatům splatili služby, které nám poskytují.“

Christian Morgenstern

Jaké postavení a jakou roli hraje v dnešní společnosti zvíře? Zvíře žije s člověkem od nepaměti a jeho role se stále měnila. Ať již zvířata byla chována pro užitek nebo jen pro radost, vztah člověka a zvířete nadále zůstává předmětem výzkumu řady vědních oborů. Jaké postavení má zvíře v naší společnosti? Má smysl věnovat chovu zvířat v dnešní uspěchané době čas? A proč? Co přináší zvíře svým chovatelům? Člověk přírodu ke svému životu potřebuje neustále, ať již si to moderní technická společnost připouští či nikoli. „Podle průzkumu provedeném roku 1996 mezi více než tisícovkou Američanů, souhlasily dvě třetiny s tvrzením, že „právo zvířete na život bez utrpení by mělo být zrovna tak důležité jako právo člověka.“¹ V naší kultuře je vztah ke zvířatům, ať hospodářským, či zájmovým, poměrně dobrý, nicméně tyto etické zásady byly včleněny například do veterinárního zákona, zákona na ochranu zvířat proti týrání i do občanského zákoníku. Například preambule zákona na ochranu zvířat proti týrání uvádí, že „Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zasluhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka.“

Jedním z negativních rysů současného moderního životního stylu je trávení většiny času v místnostech. Pobyt v přírodě je velmi omezen a tato negativní tendence se zvyrazňuje stále více. Význam přírody v životě člověka dokazují mnohé studie, např. amerického architekta R. Moora, který se angažuje v ozeleňování dětských hřišť, kde významně klesá agresivita dětí oproti prostředí zbaveného přírodních prvků.

Vymizení přírodního prostředí se dlouhodobě odráží i v řadě zdravotních a sociálních zařízeních, která stále zůstávají mnohdy velmi neosobní a neumožňují svým klientům kontakt se zvířecí říší. Myslím si, že tento postoj je ještě pozůstatkem názoru, že nemocní, handicapovaní a staří patří někam do ústavu, pryč z pohledu „zdravého“ člověka.

¹ KOWALSKI, G. *Duše zvířat*, s. 24

Dnešní společnost naštěstí pomalu mění pohled na lidi s handicapem, zjišťuje, že postavit tyto lidi na okraj, vystavit je mnohdy posměchu a jiným příkořím, není v moderní humánní společnosti možné. Pokud se naučíme respektovat život druhých, který není podle našich měřítek, pokud úcta k životu jako takovému zvítězí, pokud se naučíme akceptovat druhé s chybami, s omezeními, s problémy, či nemocemi, tato úcta se promítne i ve schopnost akceptovat sebe sama a odpustit sám sobě všechny své slabosti či chyby. Každá společnost se má postarat o všechny své spoluobčany, nabídnout rovné šance všem a přijmout mezi sebe i ty, kteří se odlišují. Záleží na tom, jaké možnosti jsou lidem s handicapem nabídnuty, jim i jejich rodinám, nabídnout alternativy řešení tak, aby situace byla pro všechny zúčastněné strany co nejpříznivější. Nemůžeme nikoho odstrčit na okraj a hodnotit jen podle výkonu tak, jak jsme ve společnosti někdy bohužel zvyklí. Úcta a respekt ke každému jedinci ve společnosti by měly být samozřejmostí, kterou my dospělí ctíme a naučíme své děti již ve školce. A s tím by mohla zvířata pomoci.

Téma zoorehabilitace jsem si vybrala z důvodu zájmu o tuto problematiku. Sama chovám psy již několik let a od dětství jsem s nimi vyrůstala. Již v dětství, aniž bych o tom věděla, jsem se setkávala s blahodárným působením kontaktu se psy ve své rodině.

Cílem bakalářské práce je shrnout historický vývoj oboru, stručně charakterizovat základní pojmy, využití v praxi a zmapovat nejčastější druhy zoorehabilitace, kde se zaměřím především na speciálně cvičené psy a problematiku s tím související.

Cílem praktické části je zjistit využívání a fungování zoorehabilitace ve vybraných zařízeních sociální péče v Českých Budějovicích.

I. Teoretická část

1 Zoorehabilitace

1.1 Vymezení pojmu zoorehabilitace

Zoorehabilitace je metoda ucelené rehabilitace za podpory a přítomnosti zvířat, též pozitivní působení zvířete na člověka. Tato metoda je dynamicky se rozvíjející oblastí péče o klienty, v níž se stále otevírají nové možnosti, přístupy a techniky.

V současné době však dochází často k zaměňování termínů zoorehabilitace a zooterapie. Zoorehabilitaci může provádět pedagog, psycholog nebo zoolog (psovod), zatímco zooterapii by měl provádět pouze terapeut (fyzioterapeut), případně tým složený z fyzioterapeuta, psychologa a zoologa.

Rehabilitace je totiž v dnešní době chápána jako interdisciplinární obor. Tento obor zahrnuje kromě péče zdravotnické též péči sociálně právní, pracovní a pedagogicko psychologickou. Jejím smyslem a cílem je začlenění lidí s určitým znevýhodněním, postižením, do aktivního a kvalitního života. K tomuto může též pomoci kontakt a práce se zvířetem.

Působení zvířat na člověka je také nazýváno jako animoterapie, či humánně-animální interakce.

1.2 Historie

Zvíře v životě člověka má pradávnu tradici. Zvíře žilo již s prehistorickým člověkem. Mezi nejstarší lidské společníky je řazen pes a koza.

Z 8. a 9. st. je zaznamenáno terapeutické působení zvířat v různých léčebných zařízeních v Belgii.

„V Anglii od 18. století fungoval quakery založený ústav pro duševně nemocné (klinika York Retreat v Yorkshiru), kde pacienti obstarávali zahrádku a malá zvířata (králíci, drůbež).“² Klinika se pokusila zavést, proti dosavadním praktikám vězeňské péče, novou metodu léčby spočívající v aktivizaci pacientů. Před 200 lety připomínali kněží v Anglii, že mimo modlitby, na těle i na duchu pomáhá i zvíře.

V 19. století využívalo léčebných sil psů, koček, ovcí, později i ptáků centrum pro epileptiky v Německu.

Počátky oboru se datují do osmdesátých let dvacátého století. Mnozí považují za duchovního otce rakouského zoologa profesora Konrada Zachariase Lorenze (1903-1989) . Profesor Lorenz, nositel Nobelovy ceny (v roce 1973), tvrdil: *„Potřeba a přání vlastnit zvíře přichází většinou z touhy po nalezení cesty zpět k přírodě. Přilnutí člověka ke zvířeti je obdobou lidské potřeby vyjádřené pocity lásky a přátelství v nejčistším a v nejušlechtilejším slova smyslu“* .

Mnoho vědců však za skutečného průkopníka v oboru označuje amerického psychiatra Borise Levinsona.³ V 70. letech 20. století se mu podařilo zahrnout psa do klinické psychologie. Na základě jeho výzkumu bylo dokázáno, že terapeutické působení psa usnadňuje a urychluje terapeutický proces. Na výzkum Levinsona navázali manželé Corsonovi, ti potvrdili, že psi jsou v terapii oblíbeni pro schopnost poskytovat kladné emoce, možnost rozmanitého dotykového kontaktu a důvěry k lidem. B. M. Levinson roku 1982 stanovil metodologické zásady nové vědní disciplíny – zvířaty podporované terapie.

K rozvoji oboru se v 80. letech připojilo Německo hlavně v oblasti terapeutického ježdění na koni a v terapii se psy. Dále se připojují Anglie, Švýcarsko, Rakousko, Dánsko, Česká republika, Francie. Vznik zastřešujících organizací má přínos pro praxi, pro sjednocení norem a metodologie.

V roce 1992 vznikla mezinárodní asociace IAHAIO (International Association of Human- Animal Interaction Organizations), která se zabývá teorií i praxí aplikace aktivit se zvířaty. Strategií je zajistit přístup zvířat do nemocnic, domovů pro seniory

² LACINOVÁ, J. in KOL. autorů, *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, s. 27

³ Na počátku jeho práce stálo náhodné setkání jeho psa a emocionálně postiženého dítěte, které s Levinsonem nikdy přímo nekomunikovalo, ale o psa zájem mělo. Další vztah mezi tímto dítětem a psem se stal cestou ke konečnému uzdravení dítěte

a dalších sociálních institucí. Konečným cílem je oficiálně uznat jako prostředek terapeutické intervence zvířata, která byla speciálně vycvičena, aby pomáhala lidem překonat jejich omezení vyplývající z jejich postižení.

1.3 Současnost

Vznikají stále nové organizace. V České republice byla založena např. v roce 1991 Česká hiporehabilitační společnost, která sdružuje lékaře, fyzioterapeuty, pedagogy i jezdecké instruktory a všechny ty, kteří používají koně v lékařství, pedagogice a sportu handicapovaných. Dále např. v roce 2003 Canisterapeutická asociace, zastřešující další organizace zabývající se canisterapií nebo jinými formami zooterapie mimo hiporehabilitace. Významnou organizací je také SONS⁴ - Sjednocená Organizace Nevidomých a Slabozrakých České republiky, jejíž součástí je Středisko výcviku vodících psů v Praze – Jinonicích.

Zoorehabilitace je dynamický vědní obor, který se stále rozvíjí. Vychází řada odborných publikací, i když dostupné literatury k danému tématu není mnoho, přibývají nové práce, studium oboru se rozšiřuje do dalších škol.

Výsledky výzkumu jsou aplikovány do řady vědních oborů jako psychologie, psychiatrie, sociologie, nebo speciální pedagogiky. U všech typů terapií je základem proškolený personál, znalost klienta a přizpůsobení terapie vždy jeho aktuálním potřebám a možnostem. „Individuální plánování je základem poskytování kvalitních sociálních služeb. Umožňuje pochopit a pojmenovat cíle spolupráce a dále potřeby člověka, uživatele služby, a navíc nejlepší možnou cestu jejich naplnění.“⁵

⁴ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých České republiky (dále SONS) je občanské sdružení s celostátní působností, které vzniklo 16. 6. 1996 sloučením dvou celostátně působících občanských sdružení občanů s těžkým zrakovým postižením – České unie nevidomých a slabozrakých a Společnosti nevidomých a slabozrakých v ČR.

⁵ UZLOVÁ, I. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním*, s. 81

1.4 Působení na člověka

Kontakt se zvířetem může obecně pomáhat udržovat dobrou fyzickou a psychickou kondici. Dle měřitelných výsledků lze zjistit např. snižování krevního tlaku, zpomalení srdečního rytmu, zklidnění a prohloubení dýchání, či uvolnění spasmu. Snižování kardiovaskulárních rizikových faktorů je způsobeno též např. péčí o psa, kdy je třeba pravidelného pobytu na čerstvém vzduchu a další aktivity, jak sportovní, tak rekreační, které zajistí dostatek pohybu, trénování svalstva. Kontakt se zvířetem též způsobuje zlepšení motorických funkcí a dovedností. Obecně má kontakt se zvířetem pozitivní vliv na celkový životní styl.

Kromě pozitivního působení na fyzickou stránku člověka má zvíře pozitivní vliv i na psychickou oblast. Obecně lze říci, že zvíře zprostředkovává uspokojení potřeby blízkosti a bezpečí, převážně u osamocených lidí, seniorů, nemocných či jinak znevýhodněných lidí, kteří často mohou kvůli samotě propadat depresivním stavům a uzavírání se před světem. Zvíře tak může motivovat k pozitivním emocím a pozitivnímu myšlení.

Též můžeme hovořit o kladném působení zvířete na sociální chování u jedince. Sama jsem byla svědkem proměny dívky, která byla samotářská, ve škole se bála zařadit do kolektivu, byla stydlivá, tichá, uzavřená, bez kamarádů, nevěřila si a často se podceňovala. Poté, co si pořídila psa a začala s ním navštěvovat výcvikové cvičiště, začala se pomalu měnit. Zapadla do kolektivu díky stejným zájmům, postupně ji přestalo dělat obtíže komunikovat s jinými lidmi, po prvních výcvikových úspěších se psem si začala více věřit, sebevědomí jí stouplalo, také ve třídě postupně začala zapadat do kolektivu a našla kamarády. Po dvou letech soužití se psem se z dívky stala sebevědomá, pozitivně myslící a přátelská osoba. Jak sama dívka tvrdí, k této proměně ji opravdu z největší části pomohl její psí společník.

1.5 Uplatnění zoorehabilitace

Uplatnění zoorehabilitace může probíhat v různých sociálních zařízeních, jako jsou psychiatrické léčebny, léčebny dlouhodobě nemocných, v dětských domovech, v integračních centrech, nemocnicích, školách, školkách, převážně speciálních, také

v nápravných zařízeních a v neposlední řadě v domovech pro seniory. Stále větší pozornost badatelů se zaměřuje na vzájemný vztah mezi zvířaty a starými lidmi v různých zařízeních. Ve vyspělých západních zemích se už podařilo přesvědčit o výhodách vzájemné interakce mezi zvířetem a člověkem. Některá zařízení mají vlastní zvířata nebo mohou mít klienti svého domácího mazlíčka u sebe. V ústavech převládá pocit ztráty užitečnosti a života bez dalšího smyslu, staří lidé žijí většinou ze dne na den, bez cíle. Také postrádají taktilní podněty a možnosti vyjadřování něhy. Zvíře vyžaduje každodenní péči a odpovědnost, jsou proto často tím jediným, za co může starý člověk odpovědnost převzít, potřebují někoho, kdo se o ně bude starat, což u seniorů vyvolá pocit užitečnosti a dívání se do budoucna, zvířatům nevadí zdravotní a psychické neduhy, milují člověka takového jaký je a často jsou jediným společníkem, kterého starý člověk má a proto mu může ulehčit od tak tíživé samoty, kterou většina seniorů v ústavech zažívá.

Nejnovější studie z Německa, Austrálie a USA dokazují též, že umístění zvířat v zařízení působí kladně i na ošetřující personál, např. na závažný syndrom, jakým je Syndrom vyhoření.

2 Dělení zoorehabilitace dle metody

„Organizace Delta Society vypracovala v roce 1990 praktické standardy pro asistované a léčebné aktivity prostřednictvím zvířat s cílem propagovat a prosazovat pozitivní výsledky působení zvířat na lidské zdraví, odstraňovat překážky, které brání zapojení zvířat do běžného života, a podporovat nové role zvířat v léčebném a rehabilitačním (u dětí habilitačním) procesu a ve službách pro zdravotně postižené.

Základem těchto standardů jsou pracovní programy **AAA (Animal - Assisted - Activities)** zaměřené převážně na činnost vzdělaných laiků a odborníků pracujících se zvířaty. Programy **AAT (Animal - Assisted - Therapy)** mohou provádět pouze odborně vzdělaní terapeuté pracující ve své profesi.“⁶

K dalším metodám patří **AAE (Animal – Assisted - Education)**, kde je využíván kontakt se zvířetem pro zlepšení výchovy nebo vzdělávání.

AACR (Animal – Assisted – Crisis - Response), kdy zvíře poskytuje klientovi v krizové situaci pocit klidu a zlepšení psychického stavu.

2.1 AAA - Animal Assisted Activities

Aktivity za pomoci zvířat

Při práci na společenské úrovni, kdy se jedná zejména o kontakt, zlepšení komunikace, relaxace, zlepšení kvality života apod. hovoříme o **metodě AAA**.

Léčebný cíl zde není plánován. Při **pasivní AAA** stačí pouze přítomnost zvířete vzbuzující pocit klidu, jistoty. Přítomnost přírodního prvku např. ve formě akvárií či terárií navozuje příjemné prostředí. Při **interaktivní AAA** dochází ke kontaktu mezi klientem a zvířetem. K typickým technikám patří hlazení zvířete, hry, péče o zvíře, přirozeně vznikající komunikace, relaxace.

Dále lze formu interaktivní AAA dělit na **rezidentní typ**, kdy je zvíře stále přítomno v zařízení, nebo je převzato klientem, na **návštěvní typ**, kdy navštěvuje

⁶ NERANDŽIČ, Z. *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, s. 25

zařízení proškolený dobrovolník se zvířetem, **jednorázové aktivity**, např. ukázky, školení prezentace apod. **Pobytové aktivity** umožňují klientům kontakt se zvířetem v prostředí, kde se zoorehabilitace provozuje, např. na ekofarmách, na letních táborech.

Výsledky metody AAA nelze objektivně měřit a hodnocení zůstává jen v subjektivních pocitech jednotlivých klientů, které jsou často vyjadřovány jako radost nebo spokojenost.

2.2 AAT - Animal Assisted Therapy

Terapie za pomoci zvířat

Při cíleném kontaktu zaměřeném na zlepšení fyzického nebo psychického stavu hovoříme o **metodě AAT**. „Cíle definuje profesionál, který je obeznámen s cíli celkové léčby klienta. Cíle jsou individuálně stanoveny tak, aby podporovaly rozvoj konkrétních fyzických, sociálních, emocionálních nebo kognitivních funkcí klienta. Hlavním cílem této zooterapie je podpora procesu léčby nebo rehabilitace. Nejčastějšími klienty jsou osoby s tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením, krátkodobě i dlouhodobě nemocní, lidé v rekonvalescenci, lidé, kteří potřebují podpůrnou léčbu psychických nebo fyzických poruch, nemocí nebo stavů nepohody.“⁷ K typickým technikám patří, mimo techniky užívané v AAA, polohování, hry pro rozvoj motoriky, cílená aktivizace v komunikaci, orientaci.

2.3 AAE - Animal Assisted Education

Vzdělávání za pomoci zvířat

Zde cíle terapie stanovuje pedagogický personál s důrazem ke zvýšení motivace k učení a osobnímu rozvoji. Častými klienty jsou děti se specifickými poruchami učení. Dále studenti, kde je výuka zaměřena na vztahy lidí a zvířat, děti ze znevýhodněných sociokulturních prostředí. „Problematika sociálního a

⁷ LACINOVÁ, J. in KOL. autorů, *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, s. 33

sociokulturního handicapu je velmi rozsáhlá a zahrnuje široké spektrum osob a skupin.“⁸ Častým problémem je špatná komunikace, negativní zkušenost s odmítnutím, s posměchem. Terapie napomáhá v komunikaci, se získáváním důvěry v sebe i okolí, motivuje ke společenskému kontaktu.

S tímto přístupem se např. můžeme setkat nově od roku 2010 v ZOO v Hluboké nad Vltavou. „Naše zahrada pořádá dětské letní tábory, kdy jsou děti, s odbornými pečovateli, seznamovány s různými druhy zvířat, včetně exotických. Děti se podílejí na jejich péči, seznamují se s problematikou ochrany zvířat a přírody jako takové. Děti mají možnost navštívit různé výběhy, pozorovat zvířata v noci, půjčit si některé do ruky i na mazlení např. morčata, myšky, ale i hada. Tábory jsou vhodné i pro děti ze znevýhodněného prostředí.“⁹

Výrazně se v AAE také uplatní kontakt se psem. „Dále je možné tímto způsobem zbavit děti kynofobie, případně odstranit agresivní projevy nejen vůči zvířatům, ale i mezi dětmi navzájem. Efekt je tedy především psychologický, a proto nepřekvapuje, že byl u nás významným popularizátorem právě této metody dětský psycholog prof. Matějček. Canisterapie nalézá své uplatnění také při sportu zdravotně postižených.“¹⁰

2.4 AACR - Animal Assisted Crisis Response

Krizová intervence za pomoci zvířat

Zooterapeut spolupracuje s krizovými poradci, s duchovními, s lékaři, sociálními pracovníky v rámci krizové intervence.¹¹ Jde především o odbourávání stresu a zlepšení fyzického i psychického stavu klienta. Cíle terapie jsou stanoveny na základě aktuální potřeby klienta. Uplatňuje se zejména při katastrofách,

8 SLOVÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*, s. 141

9 RNDr. Roman Kössl, osobní sdělení

10 JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*, s. 25

11 Krizová intervence je komplex služeb, které pracují s jedincem v krizovém stavu. Jedná se o odbornou metodu práce s klientem v situaci, kterou prožívá jako zátěžovou, nepříznivou až ohrožující. Duálním cílem intervence je zpřehlednit situaci a obnovit alespoň bazální fungování. Perspektivním cílem je propracovat blízkou budoucnost, hledání řešení a podpora kompetencí klienta.

teroristických či kriminálních činech. Zooterapeut je členem záchranného systému. Základní plán terapie je stanoven již v existujícím plánu krizové intervence před vznikem krize.

3 Příklady užití nejčastějších druhů zoorehabilitace u různých skupin klientů

3.1 Canisterapie

„Základním principem léčebného využití psa je probouzení samoléčitelských schopností člověka. K nim patří psychologické účinky antidepresivní, antistresové, i aktivace pozitivního myšlení v životě.“¹² Canisterapie je podpůrná sociálně - rehabilitační metoda uznávaná Ministerstvem zdravotnictví. Jedná se o metodu vhodnou pro širokou škálu klientů. Podle typu postižení, schopností klienta, jeho zájmů, věku apod. lze volit formu terapie a konkrétní aktivity. U individuální terapie lze přizpůsobit terapii individuálním potřebám klienta. U skupinové terapie řídí vzájemnou interakci mezi klienty a psy jedna osoba s cílem zapojit všechny klienty, dbát na stálý dohled nad psy, seznámit klienty s pravidly kontaktu.

U terapeutické formy je sestaven individuální plán. Před každou návštěvou je pak sestaven program návštěvy.

Cíle terapie stanovuje odborník u formy AAT a AAE dle diagnózy klienta a jeho potřeb a možností. Je stanoven plán terapie, postupy, konkrétní aktivity vedoucí k naplnění cíle.

U metody AAA má canisterapie za cíl především příjemné prožitky, emocionální uvolnění, zprostředkování psychosociální pohody.

3.1.1 Pes v práci s klientem se zdravotním postižením – servisní pes

Vodící psi pro slabozraké a nevidomé

Nejstarším, a i u nás dlouho zavedeným výcvikem, je výcvik vodících psů pro nevidomé. S výcvikem psů pro tělesně postižené se začalo v 70. letech 20. století v

¹² NERANDŽIČ, Z. *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, s. 34

USA a od té doby se obor velmi rozvinul. Výcvikem vodících psů se zabývá řada sdružení.

K nejznámějším patří např. Středisko výcviku vodících psů v Praze – Jinonicích, patřící k SONS (Sjednocené Organizace Nevidomých a Slabozrakých), které zajišťuje komplexní servis jak v oblasti výcviku vodících psů, tak v oblasti péče o klienty. V oblasti výcviku vodících psů je náplní činnosti střediska výběr a nákup štěňat a jejich předvýchova, středisko zajišťuje veškerou veterinární péči a nakonec výcvik zakončený zkouškou. Psi musí být vhodně vybráni a jejich výcvik je velice náročný. Ne každý pes je pro takový náročný výcvik vhodný. Podle Sjednocené Organizace Nevidomých a Slabozrakých České republiky bylo za rok 2009 z jejich výcviku vyřazeno celkem 15 psů.

Výcvik je také finančně velice náročný a činnost je zajišťována získanými granty i financemi od dobrovolníků a ze sbírek. Např. Magistrát města Českých Budějovic na oficiálních webových stránkách zveřejnil výsledky jednorázových a stálých sbírek a uvádí že nejvíce peněz, 191 tisíc, věnovali lidé sbírce Organizace nevidomých a slabozrakých, jejíž výtěžek je určen na výcvik slepeckých psů .

Vodící pes je jednou z „kompenzačních pomůcek" pro samostatný pohyb zrakově postižených lidí a to nejen zcela nevidomých, ale i slabozrakých nebo se zbytky zraku. Vodící pes pro nevidomé je dle vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí č.182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, kompenzační pomůckou. Jeho pořizovací cena je hrazena až do výše 100% sociálními odbory úřadů s rozšířenou působností (městské a obvodní úřady). Na přidělení příspěvku na vodícího psa má nárok občan ČR, který je z důvodu svého zrakového postižení držitelem průkazu mimořádných výhod 3. stupně (ZTP/P). O příspěvek je třeba žádat sociální odbor úřadu podle místa trvalého bydliště.

Cena předávaného vodícího psa se v současné době pohybuje kolem 190 000 Kč. Přesto samotný výcvik není hrazen z veřejných zdrojů a je často závislý na dobrovolných příspěvcích a sbírkách. Např. SONS uvádí, že jejich organizace vycvičila za rok 2008 celkem 21 psů a za rok 2009 celkem 16 psů.

Úkonů, které musí vodící pes během výcviku zvládnout, je asi třicet. Psi mají rozpracovanou základní poslušnost, aby nereagovali na ostatní pejsky, jsou 100% neagresivní, znají ruch ve městě apod. Úkolem psa pro nevidomého není jen vodění, k dalším dovednostem patří najít prázdné místo v tramvaji a přesně nevidomému

ukázat, kam má dosednout, najít telefonní automat, projít stanicí až k nástupišti a zamezit pádu do kolejiště, bezpečně převést nevidomého přes křižovatku nebo najít okénko na poště nebo na nádraží, kde se nevidomého někdo ujme.

Při tom všem se neuplatňují jen nacvičené povely, ale také tzv. „inteligentní neposlušnost“ při které pes i opakovaně odmítne uposlechnout povelu, pokud považuje situaci za nebezpečnou (například nevejde do silnice pokud vidí přijíždějící auto, odmítne pokračovat v chůzi, stojí-li na okraji kolejiště apod.). Veškerý výcvik je proto založen především na rozvoji vrozené intuice.

Servisní psi pro klienty s pohybovým postižením

Oproti výcviku psů pro nevidomé, který hradí stát, jsou servisní psi, jejichž výcvik je daleko náročnější a delší, financováni ze sponzorských darů a dotací. Vodící psi mají dosud také mnohem širší práva přístupu do veřejných budov, dopravních prostředků apod.

Servisní pes je vycvičen podle konkrétního typu tělesného postižení klienta. Hlavním smyslem výcviku je pomoci postiženému k větší samostatnosti, umožnit mu samostatný pohyb mimo domov, donést mu předměty v bytě, v klidu lze psa polohovat tak, aby zahřival svalstvo a docházelo k uvolnění.

Signální pes pro neslyšícího

Pes je vycvičen k upozorňování neslyšícího na zvuky v jeho okolí - plačící dítě, budík, zvonek a upozornění na zdroj zvuku.

Signální pes pro „alergiky“

Pes je vycvičen k identifikaci pachů, které způsobují postiženému záchvat astmatického typu. U některých osob jsou to např. výpary z čisticích prostředků apod. Pes díky svému čichu rozpozná látky dříve než člověk a může proto včas varovat před nebezpečím.

3.1.2 Canisterapeutičtí psi pro klienty se specifickými potřebami

Signální pes pro osoby se záchvatovými onemocněními

Speciálně vycvičený pes dokáže v blízkosti bydliště, pracoviště, školy, či na místech s malým pohybem osob doběhnout pro pomoc, na místech neznámých či na frekvenci přivolat pomoc svým projevem a značením upozornit kolemjdoucí na svého pána a tím zajistit tolik potřebnou pomoc. Forem a příčin záchvatů epilepsie¹³ je mnoho a je známo, že některé z nich dokáže pes rozpoznat i dopředu. To znamená, že v některých případech může pes svého majitele upozornit 5 - 20 minut předem na blížící se záchvat, a tím mu poskytnout čas, aby vyhledal bezpečné místo, anebo někoho upozornil, že potřebuje pomoci.

Vodící pes pro pacienta se ztrátami paměti

Pes je vycvičen v orientaci v okolí bydliště natolik, aby dokázal postiženého bezpečně dovést domů, pokud se není sám schopen zorientovat.

Pes poskytující emocionální podporu

Pes určený osobám trpícím psychologickými poruchami, kvůli kterým se obávají samy vycházet z domova a zapojovat se do běžného života. Pes snižuje dezorientaci, přináší pocit bezpečí v neznámém prostoru apod.

Pes v psychorehabilitačním kurzu

Kurzy jsou určeny rodičům a jejich dětem se zdravotním postižením v raném a předškolním věku. Rodiče zde získávají důležité informace pro další život, pes může sloužit jako společník v době školení rodičů. Při AAA si děti se psy hrají. Při AAT se jedná zejména o polohování dětí. Tato metoda je založena na přímém fyzickém kontaktu, který vede k uklidnění, zahřátí, uvolnění svalů apod. Psa lze využít v procvičování hrubé i jemné motoriky. Vhodné je obě formy kombinovat.

¹³ Podle Americké nadace pro epilepsii (Epilepsy Foundation of America) je epilepsie tělesný stav, ke kterému dochází při náhlé a krátké poruše mozkové funkce. Když mozkové buňky nefungují jak mají, mohou být vědomí, pohyby nebo jednání postižené osoby na krátký čas pozmeněné.

Pes v psychiatrii

Vzhledem k širokému spektru diagnóz, stupni mentální retardace a projevům nelze hovořit o jednoznačném přístupu. Práce se psy je zaměřena na podporu psychické stránky osobnosti. Důležitým momentem je navázání vztahu. „Mnoho psychoterapeutických škol hovoří o nutnosti navázání vztahu, který je nezbytný pro úspěšnou terapii.“¹⁴

3.1.3 Canisterapie s dětmi

O vlivu psa na vývoj dítěte se zajímal jeden z předních dětských psychologů Z. Matějček.

Pes se stává častým námětem kreslených postavíček a pro dítě do tří let je velmi zajímavou hračkou, které dává přednost před neživými hračkami. Narozdíl od dokonalé napodobeniny zvířete je živý tvor nepoměrně vydatnějším a proměnlivějším zdrojem podnětů. Pohybuje se, reaguje, chce si hrát a to všechno je pro dítě velmi atraktivní. Předškolní děti jsou schopné již víc se psem dovádět a hrát si s ním.

„Pak ale nastává veliký zlom. Pro děti tak od osmi či devíti let výš má kočička či pejsek v rodině už zcela osobitý, nezastupitelný význam, neboť pomáhá rozvíjet tzv. rodičovské pečovatelské postoje, něžnost, odpovědnost, zkrátka mnoho věcí, které přijdou ke cti, třeba až naše dítě bude mít jednou své děti.“¹⁵

V době adolescence se stává pes významným vychovatelem, neboť na sebe nechává výchovně působit. Děti v tomto věku mohou zvíře i učit, cvičit ho a trénovat, což souvisí i s rozvojem pohybových schopností samotného dítěte, které se zvířetem trénuje a je s ním nucené ke zvýšené pohybové aktivitě. Ve vztahu ke zvířeti se dítě učí, že existuje také odlišný živý tvor a rozvíjí svoje sociální dovednosti, aby bylo tolerantní, trpělivé a poskytovalo péči.

14 TICHÁ, V. in KOL. autorů. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, s. 141

15 MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. s. 162

Přínosy canisterapie u dětí byly zjištěny u dětí zdravých i se specifickými vadami. U obou skupin je povzbuzován duševní vývoj, formování žádoucích postojů i potlačení nežádoucích. Pes přináší aktivizaci, motivaci k činnostem, stává se prostředníkem komunikace, může se využívat k polohování. Obecným cílem je volba aktivit, které povedou k celkovému rozvoji dítěte. Užívají se metody interaktivní AAA zejména ve volnočasových zařízeních, AAT v rehabilitačních zařízeních i stacionářích, AAE lze využívat i formou návštěvních programů např. ve školách.

Dětský cit a láska ke zvířatům nejsou automaticky přeneseny k lidem. Ale je prokázáno, že děti, které vyrůstaly se zvířaty, dokáží empatii vůči zvířatům přenést i v empatii vůči lidem. Takové děti lépe navazují kontakty, lépe se adaptují v cizím prostředí. Canisterapii s dětmi lze využívat i v ústavních zařízeních.

3.1.4 Canisterapie u seniorů

Základním předpokladem je navázání dobrého vztahu s klientem. Ztráta známého prostředí, pocity osamělosti, úbytek sil, závislost na okolí, to vše může u seniorů vést k pocitům smutku, osamění. Canisterapie umožňuje sblížení klientů ve skupině, pomáhá navázat nová přátelství. Adaptace seniora na ústavní prostředí může být velmi složitá, i zde má pes usnadňující roli.

K cílům terapie u seniorů patří: ovlivnění zdravotního stavu, zvýšení kvality života, zlepšení adaptace a zmírnění stresu, zlepšování jemné motoriky, trénink kognitivních funkcí. Rovněž může při skupinové terapii docházet k setkávání obyvatel, sblížení klientů a navazování nových přátelství.

3.1.5 Problematické okruhy v oblasti legislativy

Otázka psích asistentů není zatím v ČR komplexně a kvalitně řešena. Žádný zákon speciálně neupravuje tuto problematiku jako celek.

Práva přístupu do veřejných prostor

Existuje prakticky úplná rovnoprávnost mezi vodícími psy a asistenty pro tělesně postižené. Je to ale rovnoprávnost na poměrně nízké úrovni. Zákony garantují těmto psům právo přístupu pouze do restaurací a jídelen, do provozoven holičství, kadeřnictví, manikury, pedikury, kosmetických, masérských, regeneračních nebo rekondičních služeb. Toto upravuje vyhláška č. 137/2004 „O hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných.“¹⁶ Vstup do ostatních veřejných prostor vodícím, ani dalším asistenčním psům, negarantuje žádný zákon ani vyhláška. Vše je na dohodě s vedením nebo zástupci dotyčné organizace. Toto právní vakuum se týká bohužel úřadů, škol, zdravotnických zařízení apod.

Příspěvky na výživu a veterinární péči

V otázce příspěvků na výživu a veterinární péči jsou značné rozdíly mezi vodícími psy a ostatními typy psích pomocníků. Na příspěvek na výživu má nárok pouze úplně nebo prakticky nevidomý občan.

„Příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům, § 46 vyhlášky. Úplně nebo prakticky nevidomému vlastníku vodícího psa může pověřený obecní úřad poskytnout příspěvek na krmivo pro tohoto psa, a to ve výši 800 Kč měsíčně.“¹⁷

Placení místních poplatků ze psů

Narozdíl od příspěvků na výživu a od problematického vysvětlování v pohybu asistenčních psů pro jinak zdravotně postižené mimo nevidomé, je placení poplatků vyřešeno i pro jiné než vodící psy. Zákonem č. 229/2003, §2, odst. 2, (příloha č. 1) bylo totiž do Zákona o místních poplatcích doplněno, že od platby je osvobozen držitel psa, kterým je osoba nevidomá, bezmocná, osoba s těžkým zdravotním postižením, které byl přiznán 3. stupeň mimořádných výhod (podle Zákona o

¹⁶ VYHLÁŠKA Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky ze dne 26. dubna 1991, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení

¹⁷ § 42 vyhlášky č. 182/1991 Sb.

sociálním zabezpečení). Také osoby, provádějící výcvik psů určených k doprovodu těchto osob, jsou od poplatků osvobozeny.

3.2 Práce s koněm

Soužití člověka a koně je velmi pradávne a sahá až do doby kamenné. První zmínky o léčebném využití koně pochází od jihoamerických indiánů. V České republice má léčebné využití koně dlouhou tradici. Jako první ji systematicky užíval RNDr. Otakar Leiský.¹⁸

Terapie zažívá v poslední době veliký rozmach. Jedná se o metodu rehabilitační. „Rehabilitace pomocí koně propojuje oblast medicínskou, pedagogicko psychologickou a sportovní. Bývá též označována jako hiporehabilitace a dělí se na 3 složky – hipoterapie, léčebně pedagogické ježdění a sportovní a rekreační ježdění handicapovaných.“¹⁹

Pojmy

Hiporehabilitace (HR) – zastřešující a nadřazený název pro všechny aktivity a terapie v oblastech, kde se setkává kůň a člověk se zdravotním postižením, oslabením, handicapem, specifickými potřebami.

Hiporehabilitační kůň – kůň vybraný a speciálně připravený pro účely hiporehabilitace.

Hipoterapie (HT) – sekce hiporehabilitace. Metoda fyzioterapie využívající přirozenou mechaniku pohybu koně v kroku a pohybových impulzů při něm vznikajících. K programování motorického vzoru pohybu do CNS klienta, prostřednictvím balanční plochy, která je tvořena koňským hřbetem. Cíle dosahuje postupnou adaptací klienta na tento pohyb v průběhu terapie. Výsledkem je facilitace reparačních procesů na úrovni neurofyziologické a psychomotorické. Provádějí ji

¹⁸ K dalším českým odborníkům užívající hipoterapii patří např. MUDr. Lia Frantalová, MUDr. Václav Volejník, Vladimír Kopecký, Zdeněk Bašný.

¹⁹ JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*, s. 24

terapeuti se speciálním vzděláním, kteří prošli speciálním výcvikem – fyzioterapeut, ergoterapeut.²⁰

3.2.1 Kůň v práci s klientem se zdravotním postižením

V roce 1988 se začala užívat terapie v rehabilitačním ústavu pro děvčata se skoliózou, později pro děti s mozkovou obrnou. Od roku 1996 jako první a dosud jediné pracoviště využívá koně pro léčbu pacientů s postižením míchy. Dochází k aktivizaci svalů, rozvoji posturální motoriky, posílení svalů trupu, břišních svalů, bránice, pánevních svalů. Někteří pacienti se vypracují až k závodnímu ježdění. **Parajezdectví** je obor hiporehabilitace, kdy se jezdec se zdravotním postižením nebo oslabením, za použití speciálních pomůcek či změněné techniky jízdy, učí aktivně jezdit na koni, učí se voltižním cvikům²¹ nebo vede koně v zápřeži, eventuálně se účastní sportovních soutěží. V České republice se koná devět až deset závodů ročně.

3.2.2 Práce s klienty s duševní poruchou

V této práci s koněm se užívá názvu přirozené partnerství člověka a koně. „K nejznámějším postupům patří metody Pata Parelliho, Montyho Robertse, Lindy Tellington Jones a Klause Ferdinanda Hempfinga.“²² Terapie se indikuje zejména u klientů, kde selhala klasická psychoterapie.

Hlavním cílem ježdění na koni je podporovat získávání a zvyšování pacientovi sebedůvěry prostřednictvím cvičení obratnosti, odvahy, samostatnosti, tlumení agresivity, zlepšení kázně a komunikace pacienta. Pacient s duševním onemocněním, s mentálním postižením, s autismem apod. dokáže spíše než

²⁰ Česká hiporehabilitační společnost, *Oficiální slovník*

²¹ Voltiž je v podstatě gymnastika na hřbetě cválajícího koně. Voltižní kůň musí jít pravidelně a uvolněně. Navíc musí mít dobrou povahu.

²² VÍZDALOVÁ, H. in KOL. autorů. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, s. 253

s člověkem navázat kontakt se zvířetem. Kůň se tak stává prostředníkem mezi pacientem a terapeutem. Kontakt s koněm může být velmi intenzivní, pacientova soustředěnost je zaměřena na koně a na práci s ním. Do terapie patří také práce s koněm a u koní, kterou pacient vykonává podle svých psychických i fyzických možností.

3.2.3 Problematické okruhy v oblasti legislativy

Léčba je velice nákladná i z důvodu nároků na ustájení, veterinární péči, krmiva apod.

Při indikované léčbě je část léčebné jízdy hrazena zdravotní pojišťovnou. Ovšem smlouvy s pojišťovnami jsou uzavírány pouze podle zvážení, neexistuje systém pravidel, který by určil, jaká zařízení budou moci smlouvy uzavírat a jaká ne. Některá zařízení nemají na úhradu pojišťovny nárok a žijí pouze z grantů nebo darů. Rovněž jízdy si klienti platí sami. Při výběru organizace je vhodné zohlednit zaměření na diagnózu a získat dostupné informace. Tyto informace poskytuje Česká hiporehabilitační společnost.

3.3 Práce s kočkou

Felinoterapie je v České republice méně známým pojmem. Do jisté míry je tato metoda zatlačována do pozadí canisterapií a hypoterapií.

Ve felinoterapii se jedná o léčebný kontakt mezi člověkem a kočkou. Tato metoda se používá při léčbě neuróz, stresů, pocitů úzkosti, fobií, závislostí, problémového chování a jako prostředek ke zmírnění důsledků různých postižení. Její součástí je přirozené rozvíjení schopností tělesně postižených dětí a dětí s mentální poruchou a přispívá k jejich kvalitnímu začlenění do života. Kontakt má přímý vliv na rozvoj mentálních a motorických schopností.

„Základem felinoterapie je využití vrozeného daru empatie, intuice a léčivé energie koček. To může člověku pomoci zapomenout na bolest a utrpení, navozovat

duševní harmonii a napomáhat najít ztracenou životní rovnováhu, vytvářet nový smysl života, odnímat pocit osamění. I prostá zodpovědnost za blízkého milovaného tvora drží mnohdy nemocné, postižené, staré nebo nešťastné lidi při životě.“²³

Tato terapie se praktikuje jako relaxační, jejím cílem je navození zklidnění, vyrovnanost, pohodová atmosféra, a jako cílená, jejíž výsledky lze objektivně posoudit a vyhodnotit.

Forma felinoterapie je pasivní, pouhá přítomnost kočky pozitivně působí při odbourávání pocitu samoty. Druhá forma, interaktivní, znamená péči o konkrétní zvíře, člověk se cítí být za zvíře odpovědný. Kočka je ideálním společníkem a terapeutem pro osoby s omezenou pohyblivostí. Její léčebné působení může probíhat v omezeném prostoru. Kočka nepotřebuje výcvik, pravidelné venčení, je samostatná.

Tato terapie je využívána častěji v domovech pro seniory jako součást sociálně aktivizačních programů. „Styk se zvířaty pomáhá vyvolávat vzpomínky na někdejší domácí mazlíčky a už pouhé pohlázení nějakého zvířete klientům zvedne náladu a dodá života. Zvířátka jsou pro ně katalyzátorem společenského chování, podnětem k hovoru a zdrojem radosti. Uzavření a zmatení lidé se stávají živějšími a komunikativnějšími. Více se smějí, více mluví, stávají se společenskými.“²⁴

3.4 Další možné druhy zoorehabilitace

Pro zoorehabilitaci se kromě nejčastěji využívaných psů, koní, dále využívá i jiných zvířat, jako jsou papoušci, králíci, morčata, činčily, ostatní hlodavci jako např. potkani, fretky, dále ovce, kozy, lamy a v cizině i delfini.

Papoušci - ornitoterapie

„Nejpočetnějších pozitivních výsledků v oblasti ornitoterapie pomocí papoušků bylo dosaženo u starších osob. Papoušci jsou ideálním druhem pro zlepšení duševní

23 *Planeta zvířat, únor 2007, s. 2*

24 WALSH, D. *Skupinové hry a činnosti pro seniory*, s. 191

rovnováhy člověka a zmírnění negativních emotivních pochodů.“²⁵ Dalo by se totiž říci, že papoušci mají podobné povahové vlastnosti a rysy, které se nacházejí u člověka, dokáží svou náklonnost k člověku projevit poměrně intenzivně.

Papoušci mohou pomáhat lidem např. s Alzheimerovou chorobou, kdy pomáhají dostat lidi do současnosti, dětem, které trpí např. nedostatkem pozornosti nebo hyperaktivitou, neboť tyto děti mají pak povinnost starat se o někoho, a tím se zabývají něčím jiným než samy sebou.

Malá zvířata - králík, morče, fretka, činchila, ostatní hlodavci

Chov těchto zvířat je vždy spojen s ošetřováním, mazlením a komunikací, proto se tedy jedná převážně o sociální rehabilitaci. Mohou pomáhat např. dětem s autismem k prolomení komunikačních zábran, dětem z dětských domovů, nebo seniorům. Činčily jsou pro jejich jemnou srst například také využívány u pacientů s popáleninami.

Ovce, kozy, lamy

Tato zvířata mohou být i součástí tzv. **farmingterapie**, neboli terapie prostřednictvím práce na farmě. „Tento druh terapie je považován za velmi důležitý a účinný. Přispívá k integraci klientů do společnosti, k jejich postupnému zařazení mezi zdravé lidi“.²⁶

Působení této zoorehabilitace jsou podobná jako u jiných druhů zvířat, klienti si však navíc mohou odnášet a uchovat více zážitků.

Delfíni

Delfinoterapie není samozřejmě v našich podmínkách rozšířena. Delfín je typický svou inteligencí, ladností pohybu, elegancí i hravostí, proto je podle řady odborníků při delfinoterapii (ve srovnání se psy nebo kočkami) blahodárný vliv na psychiku člověka mnohonásobně vyšší.

²⁵ DOLEŽALOVÁ, A. in KOL. autorů, *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, s. 289

²⁶ LOUČKA, R. in KOL. autorů, *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, s. 299

Delfini se velmi osvědčují u léčby dětí s autismem, mentálním postižením nebo dětskou mozkovou obrnou.

Delfinoterapie probíhá v blocích trvajících většinou kolem 10 dnů a s dítětem se jí v delfináriích účastní celá rodina. Klient zprvu komunikuje s delfínem na dálku a například mu hází různé předměty, potom se ho dotýká, hladí, krmí a zároveň s ním plave ve vodě. Díky tomuto kontaktu se klient naučí odbourávat strach, nabude sebedůvěry, zklidní se, vylepší se jeho celková fyzická i psychická kondice. Stává se vnímavějším a komunikativnějším, probouzí se v něm zájem o okolí i pozitivní emoce.

Sloni

S terapií za pomoci slona se můžeme setkat především v Africe. Využívají se zvířata žijící v zajetí, která jsou zvyklá na lidskou přítomnost. Terapie se hodí pro autisty a mentálně postižené, také pro klienty s určitými psychickými a komunikačními problémy. Při kontaktu s takto velkým zvířetem se lze naučit kontrolovat emoce a projevovat důvěru, lze překonat strach z kontaktu s okolím.

II. Praktická část

4 Praktická část

Praktická část se zabývá uplatněním zoorehabilitace ve třech sociálních zařízeních v Českých Budějovicích, popisem organizací, které zoorehabilitaci v těchto zařízeních praktikují a vlivem působení zvířat na tyto klienty.

4.1 Cíl práce

Cílem praktické části bylo rozšíření a doplnění teoretické části této práce o různé pohledy klientů i personálu z vybraných zařízení v Českých Budějovicích na zoorehabilitaci a její přínos v životě klientů.

Pokusila jsem se zjistit názory klientů, v čem konkrétně vnímají zoorehabilitaci přínosnou a jakým způsobem probíhá zoorehabilitace v jejich zařízení, a které organizace v Českých Budějovicích jim tuto službu zoorehabilitace nabízejí. Dále jsem se zúčastnila přímo probíhající zoorehabilitace v Domově pro seniory Hvízdal v Českých Budějovicích, kde jsem zúčastněně pozorovala práci se psem a s papouškem.

Dotazování mělo přispět k zmapování různých pohledů jak klientů, tak i personálu, z tohoto důvodu jsem nestanovila žádnou hypotézu, která by předpokládala určité postoje a názory. Vycházela jsem pouze z předpokladu, že zoorehabilitace prospěšná je, že klienti, kteří ji absolvují, ji vnímají pozitivně a zároveň budou schopni a ochotni vyjádřit se k tomuto tématu.

4.2 Metodika

V praktické části bakalářské práce jsem použila metodu kvalitativního výzkumu a jeho základní metody jako je dotazování a pozorování.

Za kvalitativní výzkum bývá považován jakýkoli výzkum, jehož výsledky nejsou dosaženy pomocí statistických metod ani jiných způsobů kvantifikace.

Dotazování

Kvalitativní dotazování slouží ke zjišťování informací od osob nebo skupin osob na vývoj něčeho nebo na prognózu. Tato zjištění se vyhodnocují. Může mít podobu ústní nebo papírovou. Dotazování tvoří hlavní skupinu sběru dat, zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků a testů. Tyto metody se používají buď samostatně nebo s jinými metodami.

Rozhovor

Techniku rozhovoru můžeme používat při kvalitativních i kvantitativních přístupech. V kvalitativním výzkumu můžeme použít volný, strukturovaný a polostrukturovaný rozhovor.

Při volném rozhovoru nemáme otázky předem dané, ty vznikají při přirozené komunikaci mezi tazatelem a respondentem.

Polostrukturovaný rozhovor je částečně řízený rozhovor, kde máme předem připravené otázky, mohou se však lišit v pořadí.

Strukturovaný rozhovor - řízený, má jasně formulované znění a pořadí otázek.

Pozorování

Pozorování patří k základním technikám sběru dat u kvalitativního výzkumu. Důležité je vědět co a jak pozorovat.

4.3 Výzkumný soubor

Skupinu dotazovaných tvořili zaměstnanci a klienti Domova pro seniory Hvízdal, Domova Libnič a Centra sociálních služeb Empatie a Rodinného centra Rozárka. Všechna tato sociální zařízení se nachází v Českých Budějovicích. Své zúčastněné pozorování jsem uskutečnila v Domově pro seniory Hvízdal za laskavého svolení

všech zúčastněných. Zoorehabilitaci zde zajišťuje Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, o.s. a Občanské sdružení Koniček.

4.4 Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, o.s. a Občanské sdružení Koniček

Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, o.s.

O.s. Hafík je nestátní neziskovou organizací, založenou v roce 2001. Hlavním cílem je realizace canisterapie jako podpůrné metody s pozitivním vlivem na bio-psycho-sociální zdraví lidí. Hlavní aktivity jsou interaktivní, prožitkové, poradenské, edukační, preventivní, osvětové (realizace přednášek, seminářů a workshopů).

Na základě akreditace poskytnuté Ministerstvem vnitra České republiky se o.s. Hafík stalo v roce 2008 „akreditovaným dobrovolnickým centrem“ v úseku dlouhodobé dobrovolnické činnosti. Základní poslání této služby spočívá v podpoře a pomoci osobám se specifickými potřebami. Významným posunem pro sdružení z hlediska odborného praktikování canisterapie bylo udělení akreditace mezinárodní asociací ESAAT (European Society of Animal Assisted Therapy) na „výcvik a vzdělávání dobrovolníků v oblasti canisterapie“ v časovém pásmu 4 let (2010-2014). V roce 2010 přispělo k fungování organizaci 54 dobrovolníků. Aktivní potenciál v praktikování pravidelné canisterapie vytvořilo 32 týmů, které pravidelně docházely do 24 zařízení po celé ČR.²⁷

Toto sdružení má hlavní sídlo v Třeboni, přesto se mu podařilo proniknout a udržet si zázemí v mnoha zařízeních nejen na jihu Čech. Kromě tohoto sdružení poskytuje v Českých Budějovicích služby zoorehabilitace také občanské sdružení Koniček.

Občanské sdružení Koniček

Koniček je nestátní nezisková organizace, která poskytuje služby v Jihočeském kraji. Tyto služby jsou určeny dětem, dospělým, zdravým i s různým

²⁷ Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, o.s., *Výroční zpráva 2010*

znevýhodněním. Mezi nabízené služby patří odborné sociální poradenství např. informace v daných oblastech, doprovod či pomoc při vyjednávání, praktická pomoc, dále sociálně aktivizační služby jako jsou např. tvořivé, zájmové, vzdělávací a poznávací aktivity, Klub seniorů Čtyři Dvory, volnočasové a vzdělávací aktivity např. výuka jízdy na koni, tvořivé aktivity, poznávací aktivity, probuzení zájmu dětí o okolní svět, historii, faunu, flóru a zooterapie, hipoterapie, canisterapie, ornitoterapie, Zookoutek.

Sociální služby jsou poskytovány v Českých Budějovicích, Na Zlaté stoce 14 a hiporehabilitace a Zookoutek se nachází v obci Velešín, Skřídla 5. Pro canisterapii a ornitoterapii je místo domlouváno individuálně dle možností organizací, pracovníků a uživatelé. Většinou se dochází za uživateli do zařízení.

4.5 Domov pro seniory Hvízdal

Domov pro seniory Hvízdal se nachází na okraji sídliště Vltava v Českých Budějovicích. V blízkosti budovy se rozprostírá přírodní rezervace Vrbenské rybníky. "Hvízdal" je příspěvkovou organizací zřízenou Statutárním městem České Budějovice.

Budova byla původně postavena jako ubytovna pro JE TEMELÍN v roce 1989. Počátkem roku 1990 bylo rozhodnuto, že bude určena pro sociální účely.

Kapacita tohoto zařízení je pro 270 klientů, z toho jsou dvě místa určena pro odlehčovací služby, kde cílem služby je umožnit pečující osobě nezbytný odpočinek, kdy se jindy stará o osobu druhou se sníženou soběstačností v přirozeném sociálním prostředí.

Posláním Domova pro seniory Hvízdal je zajistit kvalitní pobytové sociální služby s celodenním stravováním a 24 hodinovou péčí. Domov je určen pro osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby, dále osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku a osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí.

V Domově pro seniory Hvízdal se nachází šest podlaží, kde právě poslední šesté patro je z poloviny určené jako oddělení se zvláštním režimem určené pro klienty s duševními poruchami, kteří potřebují neustálý dohled.

Na každém patře je kromě zdravotního personálu k dispozici jeden pracovník v sociálních službách, který má na starost volnočasové aktivity a sociální výpomoc klientům. V přízemí budovy je pro všechny zájemce denně otevřena ergoterapeutická dílna. V Domově se pravidelně konají kulturní akce jako je Masopustní veselice, Mikulášská nadílka, Den matek, Den seniorů a další hudební či divadelní vystoupení. Dle počasí se pořádají výlety např. do Holašovic, do velmi oblíbené ZOO v Hluboké nad Vltavou, v létě se jezdí do lesa na houby, navštěvuje se plovárna v Lázních Aurora v Třeboni a spousta dalších aktivit.

Každý den probíhají v Domově různé pravidelné kroužky jako je hudební kroužek, cvičení paměti, muzikoterapie, výtvarně tvořivý kroužek a sportovní kroužek. Klientům je také nabízeno rehabilitační cvičení a návštěvy bohoslužeb. Dále se zde koná sezení a povídání s psychoterapeutem a také zde probíhá zoorehabilitace.

V Domově pro seniory Hvízdal se v rámci zoorehabilitace využívá pes a papoušek. S papouškem dochází zaměstnankyně občanského sdružení Koníček a s pejskem dobrovolnice z občanského sdružení Hafík.

Ornitoterapie v DpS Hvízdal

Informace získané od sociální pracovníce

S papouškem probíhá návštěva v Domově jednou za 14 dní. Častější návštěva není možná, i když by byl u klientů zájem, neboť o.s. Koníček má k dispozici pro ornitoterapii pouze jednoho papouška a není možno časově obsáhnout všechna zařízení, která mají o tuto terapii zájem. Setkání s papouškem probíhají ve skupině klientů na společenské místnosti v Domově, ovšem je také zájem o individuální návštěvy u klientů na pokojích, kteří jsou uvázaní na lůžko. Proto se střídá skupinová a individuální práce s klienty. Klienti jsou vybíráni na doporučení klíčového pracovníka a klienti dle vlastního zájmu. Všichni zúčastnění musí mít potvrzení, že nejsou alergičtí na ptačí peří, musí mít dlouhý rukáv a sundané šperky, kvůli

bezpečnosti při kontaktu s papouškem. Hodnocení a přínos terapie se zapisuje do Individuálního plánu každého klienta.

Dle slov všech klíčových pracovníků v Domově pro seniory Hvízdal je rozhodně ornitoterapie přínosná pro všechny zúčastněné klienty. Nikdo se nesetkal s negativními ohlasy. Klienti byli po každém setkání spokojeni, ať už pro přímé setkání a kontakt s papouškem - to jsou většinou lidé, co dříve sami chovali nějaké zvíře a nyní jim společnost zvířete v Domově chybí, anebo klienti, kteří mají zájem o zajímavé povídání či pouze využití a zpestření volného času a setkání a popovídání s jinými klienty.

Vlastní zúčastněné pozorování

Jednou za 14 dní ve středu dochází do Domova pro seniory Hvízdal pracovnice o.s. Koníček se svým papouškem. Jedná se o druh Žako a jmenuje se Bertík. Má bledě šedou barvu a červený ocas. Papoušek Žako patří mezi neuvěřitelně nadané papoušky, neboť ho lze naučit složitým úkonům jako je poznávání barev, počítání, pískání celé písně, napodobování zvuků a mluvení. Je ovšem velmi závislý na svém majiteli, vyžaduje pozornost, může být i žárlivý. Práce s ním je velmi náročná a dlouhodobá. Bertíkovi se terapeutka doma věnuje a cvičí cca tři hodiny denně. Při návštěvě u klientů dbá terapeutka na momentální náladu a rozpoložení papouška a může se i stát, že papoušek nemá zrovna náladu na kontakt s jinými lidmi, proto musí být práce ukončena. Obvykle trvá skupinové setkání 45-60 minut.

Pro setkání klientů Domova s papouškem je vyhrazena společenská místnost. Dochází sem momentálně 8 klientů, kteří se zhruba po 2 měsících vystřídají s dalšími zájemci o ornitoterapii. Z těchto osmi klientů jsou dva klienti s Alzheimerovou chorobou, u kterých bude snaha udržet pozornost a vyvolat zájem. Místnost musí být upravena pro práci s papouškem - uzavřená okna a dveře, odstraněny nebezpečné předměty. Klienti sedí okolo velkého stolu. Terapeutka nejprve představí sebe a papouška a vypráví zajímavosti o životě a práci s papouškem. Senioři se zájmem poslouchají a postupně se zapojují do debaty. Jedna klientka, jindy mlčenlivá, začne vyprávět o svém papouškovi a vzpomíná na doby, kdy si ho koupila a on jí dělal milou společnost, když byla doma sama. Terapeutka zapojuje seniory do rozhovoru různými otázkami o životě papoušků a klienti se snaží odpovídat. Bertík sedí terapeutce na rameni, během vyprávění si mohou senioři, kteří mají zájem, nechat

vyzkoušet Bertíka také posedět na rameni. Poté si mohou dobrovolníci vyzkoušet nakrmit papouška. Terapeutka má připravený banán a obchází jednotlivé klienty, a ti Bertíkovi přidrží banán u zobáku a ten si opatrně zakusuje. U seniorů je vidět velké nadšení a radost, a nakonec si krmení zkusí všichni, i ti, kteří měli ze začátku strach. Ke konci hodiny ještě terapeutka představuje různé hračky pro papouška a dává prostor pro diskuzi a otázky. Senioři se ptají na další návštěvu a sdělují své nadšení z Bertíka. Hodina utekla velice rychle. Na příštím setkání slibuje terapeutka výrobu hračky pro papouška. Tím si senioři procvičí jemnou motoriku na rukách, a také si vyzkouší paměť, jak si zapamatovali sdělené informace o životě papoušků. Všichni senioři spokojeně odchází a těší se na další setkání. Klienti s Alzheimerovou chorobou vydrželi celé setkání klidně sedět, pozorovat a poslouchat a byly patrné jejich kladné emoce při krmení papouška a také zaměření pozornosti, když papoušek létal po místnosti. Dle mého názoru byla práce s papouškem velice zajímavá a příjemná nejen pro mě, ale myslím, že hlavně pro zúčastněné seniory. Bylo vidět zaujetí pro vzájemnou komunikaci i kontakt s papouškem, nadšení když si Bertík vzal od každého kousek banánu. Z mého pohledu mohu říci, že při tomto konkrétním setkání vidím zoorehabilitaci rozhodně přínosnou, převážně v rozvíjení komunikace, zapojení do společenského dění, alespoň v rámci zařízení, navození pozitivních emocí i u lidí, kteří jsou jinak uzavření a posmutnělí, snad jejich stářím, bolestmi či samotou.

Canisterapie v DpS Hvízdal

Informace získané od sociální pracovnice

Do Domova dochází dobrovolnice z občanského sdružení Hafík se svým psem -Německým ovčákem Ringem. Každých 14 dní v pátek navštěvuje vždy jedno patro v budově Domova. Setkání probíhá buďto skupinově na společenské místnosti nebo individuálně na pokojích jednotlivých klientů. Ve skupině je 6 až 8 klientů, při individuální činnosti se navštíví zhruba 5 klientů, neboť pro psa je tato práce velmi náročná a vyčerpávající. Stejně jako u papouška je nutno brát ohledy na momentální fyzický a psychický stav psa a práce s ním je podle toho ovlivněna, čímž se musí psovod řídit. Proto trvá setkání s klienty různou dobu, obvykle tak maximálně hodinu, aby nebyl pes přetížen.

Klienti jsou zařazováni opět klíčovým pracovníkem a také na svojí žádost. Pro individuální práci jsou většinou vybíráni klienti, kteří jsou upoutáni na lůžko a nemohou se zúčastňovat jiných společenských aktivit, také lidé depresivní, kteří nechtějí moc vycházet z pokojů mezi ostatní lidi, a klienti s různými typy a stupni demence, kteří neudrží delší pozornost při nějaké činnosti. U těchto klientů probíhá krátkodobá návštěva se snahou získat jejich pozornost a určité reakce na jakýkoli podnět. Klienti, kteří mají sami zájem o kontakt se psem jsou většinou lidé, kteří jsou aktivní, navštěvují různé nabízené volnočasové aktivity, mají zájem o nové informace, nebo klienti, kteří chovali sami psy a nyní jim společnost psa chybí.

O setkávání se psem je podle pracovníků v Domově o něco větší zájem než o papouška, nejspíš proto, že pes je mezi lidmi oblíbenější a častější společník. Proto opět není zaznamenána žádná negativní reakce, ba naopak velmi vřelé přivítání. Bylo by třeba častější návštěvy psů v Domově a také docházení nějakého menšího plemene, aby bylo možno pejska ponechat ležet na lůžku u klientů. To je ale opět problém časového vytížení dobrovolníků z o.s. Hafík. Rozhodně jsou pracovníci Domova přesvědčeni o pozitivním vlivu psa na člověka, jak mohou vidět u svých klientů. Ti se vždycky na návštěvu těší, po skončení jsou velmi spokojeni, pes u nich vždy probudí emoce a alespoň na chvíli zapomenou na své neduhy a starosti, zároveň také mohou procvičit jemnou motoriku - například hlazením, česáním, zapínáním obojku, též mohou někoho obejmout, cítit jeho tlukot srdce, jeho teplo a tím zklidnit sami sebe a na chvíli zažít zase pocit, že jim je někdo nablízku, že nejsou na obtíž, že o ně někdo stojí. Zájem o individuální návštěvu s pejskem mají i klienti, kteří jinak nejeví zájem o jiné společné volnočasové aktivity, neboť jsou samotářští, mají rádi svůj klid a pohodlí, nevyhledávají společnost ostatních klientů, a společnost psa je jim bližší a příjemnější než společnost ostatních klientů.

Vlastní zúčastněné pozorování

Každých 14 dní v pátek přichází dobrovolnice s Německým ovčákem Ringem do DpS Hvízdal. Ve společenské místnosti sedí v kroužku šest seniorů. Nejprve dobrovolnice představí sebe a poté i svého psa. Popisuje svoji práci a vysvětluje, co to je vlastně canisterapie. Klienti pozorně poslouchají. Poté Ringo ukazuje, jak zvládá základní poslušnost, jako je sedni, lehni, štěkej, předvede chození a otáčky u nohy a také další psí kousky jako je skákání a „tanec“. Mezitím se nechá u každého pohladit. Pak se hraje hra na schovávanou. Rozdají se piškoty na různá místa po těle

klientů a Ringo je musí všechny najít. Dvě seniorky mají strach, proto pouze přihlížejí a na „piškotovanou“ nehrají. Přesto je u nich vidět zájem, i když jenom děj pozorují. Ostatní mají velkou radost, když u nich Ringo piškot vyčuchá a opatrně si ho vezme. Pak mohou zájemci vyzkoušet česání Ringa a zapínání obojku a dávání piškotů do misek dle barvy a pořadí. To ale klientům dělá problém, neboť se kvůli zdravotnímu stavu těžko ohýbají k miskám. Na závěr ještě pes obejde všechny klienty a kdo chce, může se ještě s Ringem naposledy pomazlit. Na psovi je již patrná únava, a tak se setkání ukončuje. Na dotaz o spokojenosti s touto hodinou všichni odpovídají, že se jim setkání velmi líbilo a rádi přistě opět přijdou.

Z mého pozorování mohu opět potvrdit, že všichni klienti vypadali velmi klidně, zaujatě poslouchali a pozorovali práci se psem, byly zjevné kladné emoce a dobrá nálada. Zvláště u tří klientek, u kterých jsem se dozvěděla, že byly velkými milovnicemi a chovatelkami psů, jsem spatřovala velmi silné pozitivní reakce na jakýkoliv kontakt se psem, u jedné z nich jsem pozorovala dokonce slzy v očích dojetím, když na ni pejsek packami vyskočil a přitulil se. Proto mohu na základě mého pozorování říci, že zoorehabilitace má určitě kladný vliv na psychiku člověka a rozhodně bych souhlasila s tím, aby jakýkoliv kontakt se zvířetem byl zcela běžnou aktivitou a součástí života v různých sociálních a zdravotních zařízeních.

4.6 Domov Libnič a Centrum sociálních služeb Empatie

Tato organizace, se sídlem v Rudolfově, spravuje tři pracoviště: Domov Libnič, Centrum sociálních služeb Empatie a pracoviště Mrhal. Jedná se o příspěvkovou organizaci, jejímž zřizovatelem je Jihočeský kraj. Své služby poskytuje lidem se zdravotním znevýhodněním, zejména lidem s psychickým onemocněním a lidem s mentálním postižením. Posláním organizace je podpora a rozvoj uživatele sociálních služeb při zachování fyzické a psychické soběstačnosti s cílem umožnit mu v co nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti.

Domov Libnič

Pracoviště je zřízeno jako Domov se zvláštním režimem pro lidi s chronickým duševním onemocněním, zejména uživatelům se schizofrenií. Má kapacitu 110 lůžek a věkový průměr uživatelů je 60 let. Uživatelům je zajištěno ubytování převážně na

dvojlůžkových pokojích se sociálním zařízením, je zde rovněž zajištěn denní úklid, péče o prádlo a celodenní stravování. Terapeutická činnost je zaměřena na sociálně terapeutické a aktivizační činnosti. V areálu Domova Libnič jsou umístěny také sociálně terapeutické dílny.

Empatie

Toto pracoviště provozuje registrované sociální služby, a to ambulantní službu -denní stacionář a pobytové služby - týdenní stacionář a chráněné bydlení. Posláním denního i týdenního stacionáře je vést osoby s mentálním postižením a kombinovanými vadami k samostatnosti a podporovat je v rámci jejich možností v začleňování do společnosti. Součástí nabízených činností - jako jsou pracovní aktivity, výtvarné činnosti, pohybové a sportovní aktivity, vzdělávací aktivity, je rovněž možnost absolvovat návštěvy kulturních, společenských a sportovních akcí, které jsou pořádány mimo CSS Empatie. Dále je možno účastnit se jednodenních výletů s různorodou tematikou. Uživatelé mají možnost využití rehabilitační péče formou fakultativních služeb. Posláním chráněného bydlení je umožnit uživatelům žít maximální mírou běžným způsobem života, který se co nejvíce přibližuje k životnímu standardu běžné populace žijící mimo organizaci. Cílovou skupinou jsou lidé s mentálním postižením nebo s kombinací mentálního a tělesného postižení s předpokladem poměrně vysoké míry soběstačnosti v péči o svoji osobu.

Mrhal

Pracoviště Mrhal je zřízeno jako pobytové, rekondiční a aktivizační středisko. Slouží k rekondici obyvatel Domova Libnič a Centra sociálních služeb Empatie a pro potřeby aktivizace obyvatel dalších sociálních zařízení. Lze jej využívat celoročně a nachází se v těsné blízkosti rybníka Mrhal u obce Hlincova Hora, 5 km od Českých Budějovic.

Informace získané od sociální pracovnice

V Domově Libnič se chovají kočky, které se využívají při felinoterapii. Jiný druh zoorehabilitace se v podstatě neuplatňuje. Dříve docházela do Domova Libnič dobrovolnice z o.s. Hafík s pejskem, ale ta již k nám nechodí. Její návštěva nebyla

pravidelná, i když u klientů by zájem byl. V CSS Empatie se ještě využívá hipoterapie, kdy klienti dojíždí do o.s. Koníček, ale ani tato služba není pravidelná a jde vlastně o fakultativní službu. Klienti se zapojí při chystání koníků k jízdě, pomohou je vyhřebelcovat, koně ustrojít, a poté se na koni svezou. Víceméně kontakt klientů se zvířaty je součástí spíše jednorázových akcí, i když to samozřejmě je škoda, neboť by bylo dobré pravidelné setkávání. Zájem o kontakt se zvířaty a jejich kladné působení na klienty je znatelný. Jde spíše o organizační problémy a málo odborníků zabývajících se zooterapií.

Informace získané od matky klientky CSS Empatie

Dcera - 19 let, mentální retardace, navštěvuje denní stacionář. Vždycky měla kladný vztah ke zvířatům a těšila se na jakýkoliv kontakt se zvířetem. S CSS Empatie se zúčastnila canisterapie a hipoterapie. Na doporučení jejich lékařky rodiče dceři asi před 4 lety pořídili pejska domů. Pomohlo jí to jak po fyzické stránce, tak hlavně po psychické. Několikrát denně s ním chodí ven, takže má dostatek pohybu a hlavně získala nějakou povinnost, což jí pomohlo zvýšit si sebevědomí, více si věřit, že „něco“ zvládne sama a není již tak uzavřená vůči jiným lidem. Dokáže se venku zastavit s cizími lidmi a začít s nimi ohledně pejska komunikovat. Dokonce si našla kamarády, se kterými občas společně venčí pejsky. Nikdy předtím rodina pejska doma neměla, ale po této zkušenosti by rozhodně vřele doporučila všem lidem, nejen handicapovaným.

4.7 Rodinné centrum Rozárka

Rodinné centrum Rozárka vzniklo v květnu 2008 a nachází se v Českých Budějovicích v Suchém Vrbném. Jeho cílem je umožnit setkávání se a sdružování dětí zdravých i postižených a integrovat tyto dvě skupiny. Rozárka je otevřeným rodinným centrem, které si klade za cíl sdružit děti s různým zdravotním postižením, děti s pohybovým a mentálním postižením, s kombinovanými vadami, děti hyperaktivní, ale i děti zdravé.

Cílem rodinného centra je nabídnout dětem zajímavé a smysluplné trávení volného času, a to formou volnočasových aktivit - jako jsou např. vzdělávací, zájmové, tvořivé, pohybové, kulturní a společenské aktivity, kroužky, kluby, oddíly,

příměstské tábory a pobyty. Dále Centrum nabízí sociální služby, které jsou poskytovány prostřednictvím realizace sociálního poradenství, kdy nabízí bezplatnou, nezávislou, důvěrnou a nestrannou podporu a pomoc v oblasti sociální podpory, zdravotnictví, školství a vzdělávání, manželství, partnerských a rodinných vztahů, rodinné a výchovné poradenství, pracovní - právní vztahy a zaměstnanost, orientaci v právním systému a právní ochraně.

Další nabízenou službou Rodinného centra je Zooterapie, konkrétně ornitoterapie, felinoterapie, farmingterapie, zooterapie s malými zvířaty, převážně s králíky, canisterapie a hipoterapie ve spolupráci s o.s. Hafík a o.s. Koniček.

Informace získané od sociální a pedagogické pracovnice a zooterapeutky

Rodinné centrum Rozárka úzce spolupracuje s Pohodáři VSKH se sídlem v Českých Budějovicích s celorepublikovou a mezinárodní působností, což je nestátní nezisková organizace, která pracuje s jednotlivci i skupinami dětí a mládeže, dospělých, seniorů, rodin i širokou veřejností. Organizace působí v souladu s myšlenkou trampského hnutí „Lesní moudrost“, jejímž posláním je zejména ochrana přírody a životního prostředí, sociální integrace a prevence. Aktivity jsou podpůrné, vzdělávací, terapeutické, výchovné a relaxační. „Pohodáři“ též spolupracují s občanským sdružením „Kamarádi otevřených srdcí“, které se, krom jiných volnočasových, kulturních a společenských aktivit převážně pro handicapované, věnují zooterapii. Dojíždí s pejsky, kočkami a králíky do speciálních škol, do dětských domovů, domovů pro seniory, nemocnic a podobně. Působí převážně v Olomouckém kraji, ale jejich činnost je celorepubliková. Z praxe lze říci, že se při terapii u klientů na lůžku velice osvědčila práce s králíky, s nimiž se pravidelně navštěvuje např. Fakultní nemocnice v Olomouci.

V Rodinném centru Rozárka je tedy možno pracovat s papoušky Ara, s kočkami a je k dispozici i zookoutek a malá farma, kde se chovají kozy a dále malá zvířata jako například morčata a králíci. Kontakt se zvířaty je umožněn nejen klientům Rodinného centra, ale i široké veřejnosti v podobě pravidelných kroužků či příměstských táborů nebo individuálních návštěv u konkrétních klientů. Vlastní pejsky ke canisterapii momentálně nemají, ale spolupracují s o.s. Hafík, stejně tak lze využít služby o.s. Koniček například i k hipoterapii.

5 Závěr šetření

Cílem výzkumu v praktické části bylo zjistit využití nabízených služeb zoorehabilitace ve třech sociálních zařízeních v Českých Budějovicích, jakým způsobem zoorehabilitace probíhá, a které organizace tyto služby v těchto zařízeních zajišťují.

V Českých Budějovicích se zoorehabilitací nejvíce zabývají o.s. Koníček a o.s. Hafík.

V Domově pro seniory Hvízdal dochází pracovnice z o.s. Koníček s papouškem Žako a dobrovolnice z o.s. Hafík se svým psem - Německým ovčákem Ringem, kdy se při těchto setkáních využívá metoda AAA a AAE, tedy aktivity a vzdělávání za pomoci zvířat. Jde převážně o sociální kontakt, rozvoj komunikace a zapojení uživatelů do společných aktivit. Uživatelé jsou vybíráni klíčovým pracovníkem či na vlastní žádost. Tato setkání jsou velmi oblíbená a žádaná. Uživatelé by si přáli častější kontakt se psem, což je momentálně vzhledem k vytíženosti o.s. Hafík nemožné. Sociální pracovníci v DpS Hvízdal by chtěli do budoucna dále s touto organizací spolupracovat, a chtěli by zajistit i docházení jiného menšího pejska, kterého by využili např. na polohování u imobilních uživatelů připoutaných na lůžko. Pro pejsky je tato práce velmi náročná a vyčerpávající a ne každý pes je na to vhodný. V Českých Budějovicích je nedostatek pejsků, kteří by tyto služby zabezpečili.

Pracovníci v DpS Hvízdal se nesešli s žádným negativním ohlasem od uživatelů, naopak je někteří uživatelé kontaktují a žádají o zajištění častějších návštěv, a to převážně pejsků.

V Domově Libnič mají vlastní kočky určené k felinoterapii. Jinak pravidelná zoorehabilitace u nich neprobíhá ani v CSS Empatie. Jde převážně o jednorázové, nepravidelné akce, kdy klienti dojíždějí na hipoterapii do o.s. Koníček, což je náročnější ohledně dopravy, neboť koně jsou ustájeni mimo České Budějovice. Dříve docházela s pejskem i dobrovolnice z o.s. Hafík, ale momentálně tato spolupráce nefunguje, takže setkání s pejsky je také součástí nepravidelných aktivit.

V Rodinném centru Rozárka mají některá vlastní zvířata určená k zoorehabilitaci, jinak spolupracují také s o.s Koníček a o.s Hafík. Kladné působení zvířat, převážně na děti, má veliký ohlas. V Rozárce je možno využívat také zookoutek, který je otevřen i pro širokou veřejnost a pořádají se různé kroužky a tábory, kdy jde především o metodu AAA a AAE, tedy opět aktivity a vzdělávání za pomoci zvířat. Děti se zde učí mimo jiné vztahu k přírodě, ke zvířatům, k odpovědnosti, rozvíjí si komunikaci, učí se spolupráci v kolektivu, jde tedy především o kladné působení na celkovou psychiku.

Z mého šetření vyšlo najevo, že působení zvířat na člověka má určitě kladný vliv. Nesetkala jsem se s žádnými špatnými zkušenostmi ani negativními názory - jak od pracovníků, tak samotných klientů. Jako největší přínos zoorehabilitace v těchto sociálních zařízeních je společenský kontakt a rozvoj komunikace, prevence od sociální izolace a hlavně celkově kladný vliv na psychiku, jenž je dle mého názoru neméně důležitý než vliv na fyzický stav.

Závěr

Bakalářská práce a její teoretická část se zabývá základními informacemi a pojmy ze zooterapie, jejími druhy a metodami a jejím využitím v různých oblastech.

Dále se zaměřuji převážně na canisterapii, speciálně cvičené psy pro pomoc handicapovaným a hipoterapii.

V praktické části jsem se snažila popsat organizace, které se zabývají zoterapií v Českých Budějovicích a ve třech sociálních zařízeních jsem zjišťovala, jaké druhy zooterapie využívají a jak tato spolupráce probíhá.

Osobně si myslím, že každopádně zooterapie přínosná je. Při mém pozorování a rozhovorech se zaměstnanci jsem se utvrdila v tom, že tato metoda terapie má kladný vliv na člověka. Nesetkala jsem se s někým, kdo by tvrdil, že mu kontakt a práce se zvířetem nepřináší uspokojení. Z mého šetření mohu potvrdit převážně kladné působení na psychiku člověka, neboť v mnou vybraných zařízeních se používají metody AAA a AAE, tedy aktivity - pasivní či interaktivní a vzdělávání za pomoci zvířat, kde jde především o společenský kontakt, rozvíjení komunikace, zlepšení nálady, emocionální uvolnění, atd. Přesto se setkávám s častým zaměňováním pojmů zooterapie a zoorehabilitace, jak jsem již v úvodu práce zmiňovala. Ve většině literatury jsem se setkala s termínem zooterapie a tento termín se ve většině případech používá i při práci s klienty, aniž by šlo o plánovanou a cílenou terapii naordinovanou daným odborníkem.

Myslím si, že není ale až tak důležité, jaký termín se používá. Hlavní je, že se vůbec kladné působení zvířat na člověka využívá a dostává se do povědomí i širší veřejnosti a že je tento kontakt užitečný - jak pro zdravé lidi, tak pro handicapované.

Přesto je zde ale určitý problém, který se týká, jako ostatně většina důležitých věcí v naší republice, „přežívání“ smysluplných a užitečných organizací, závislých na finančních prostředcích, kterých je v této oblasti velmi málo.

Doufejme, že existence těchto organizací zůstane zachována a bude dále moci pomoci zvířat pomáhat všem potřebným. Vždyť ne nadarmo se říká, že „Pes je nejlepší přítel člověka“.

Použité zdroje

Použitá literatura

GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha: Grada Publishing, a.s., 1999. ISBN 80-7169-789-3.

HOLLÝ, K.; HORNÁČEK, K. *Hipoterapie Léčba pomocí koní*. Ostrava: Montanex, 2005. ISBN 80-7225-190-2.

JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-730-5.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.

KOWALSKI, G. *Duše zvířat*. Brno: Emitos, 2009. ISBN 978-80-87171-09-7.

MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

NERANDŽIČ, Z. *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*. Praha: Albatros, a.s., 2006. ISBN 80-00-01809-8.

POPELOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.

SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-691-9.

UZLOVÁ, I. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-764-0.

WALSH, D. *Skupinové hry a činnosti pro seniory*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-970-4.

Internetový zdroj

<http://konicekcb.webnode.cz/>

<http://www.canisterapie.org/>

<http://www.rozarka.com/>

<http://pohodarivskh.webnode.cz/>

<http://www.domovproseniory-hvizdal.cz/>

<http://domovlibnic.cz/>

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Fotodokumentace z canisrehabilitace v Domově pro seniory Hvízdal

Příloha č. 2: Fotodokumentace z ornitorehabilitace v Domově pro seniory Hvízdal

Příloha č. 1: Fotodokumentace z canisrehabilitace v DpS Hvízdal

Skupinová canisrehabilitace
(vlastní zdroj)

Skupinová canisrehabilitace
(vlastní zdroj)

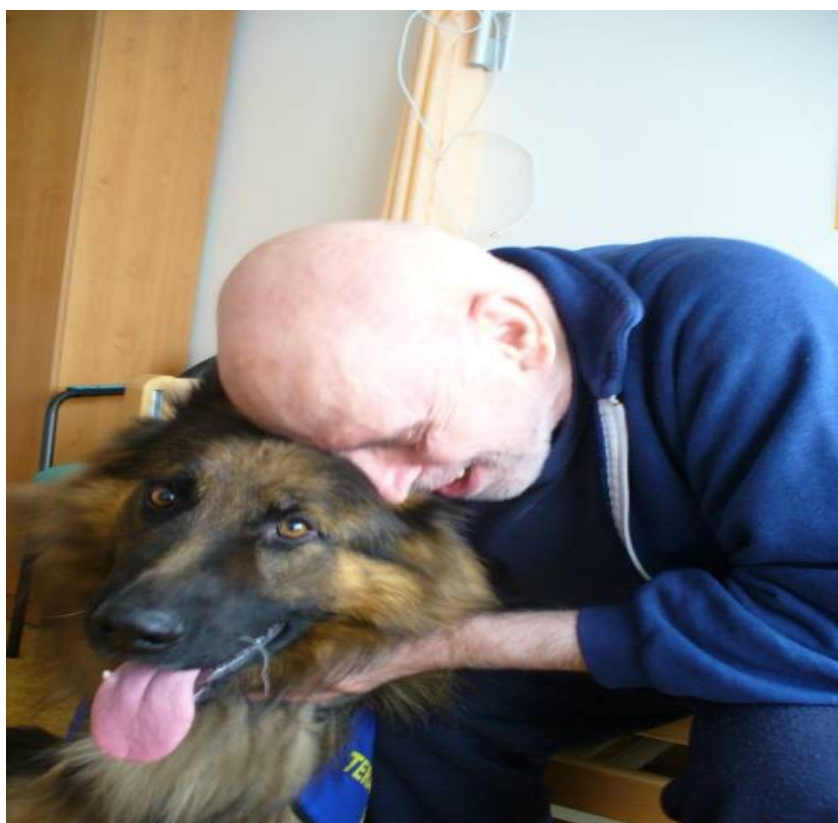
Skupinová canisrehabilitace (vlastní zdroj)

Německý ovčák Ringo- terapeutický pes (vlastní zdroj)

Skupinová canisrehabilitace na oddělení se zvláštním režimem (vlastní zdroj)

Individuální canisrehabilitace (vlastní zdroj)

Individuální canisrehabilitace (vlastní zdroj)

Příloha č. 2: Fotodokumentace z ornitorehabilitace v DpS Hvízdal

Skupinová ornitorehabilitace
(vlastní zdroj)

Skupinová ornitorehabilitace
(vlastní zdroj)